

การศึกษาคติธรรมจากพิธีกรรมงานฌาปนกิจศพ ของชุมชนตำบลเทพรักษา อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

พระครูธรรมธรธรรมโสภิต อคฺควโส (เอี่ยมสะอาด)

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพิธีกรรมการจัดงานฌาปนกิจศพที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกของพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาพิธีกรรมการจัดงานฌาปนกิจศพในชุมชนตำบลเทพรักษา อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ และเพื่อศึกษาวิเคราะห์คติธรรมที่ปรากฏอยู่ในพิธีกรรมงานฌาปนกิจศพของชุมชน ตำบลเทพรักษา อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

ผลจากการศึกษาแนวคิดการตายและพิธีกรรมการจัดงานฌาปนกิจศพที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธานุสสาเถรวาท พบว่า ความตาย คือ กระบวนการจบของชีวิต หมายถึงการสิ้นใจ, การสิ้นสภาพของการมีชีวิต ซึ่งทุกคนจะต้องประสบอย่างแน่นอน จนกล่าวได้ว่าไม่มีใครในโลกที่ไม่ตาย นอกเสียจากผู้ที่ไม่เกิดเท่านั้นที่ไม่ตาย ด้วยเหตุนี้จึงมีนักปรัชญา นักการศาสนา นักวิชาการ หลายคนพยายามที่จะค้นหาทดลองเพื่อพิสูจน์ความจริงในเรื่องการตาย ดังนั้นทัศนะต่อการตายจึงมีความแตกต่างกัน นักปรัชญามีทัศนะเชื่อว่าการตายเป็นปรากฏการณ์ของชีวิตมนุษย์ทางร่างกายเท่านั้น เมื่อมนุษย์ตายแล้วกายก็จะดับสูญไปกลายเป็นธาตุดิน แต่วิญญาณที่อาศัยอยู่ในร่างกายยังต้องดำเนินต่อไป ตามภาวะของวิญญาณ วิญญาณเป็นอมตะไม่มีวันตาย แต่อีกทัศนะหนึ่งของนักปรัชญา มองว่าความตายก็เป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งของชีวิตมนุษย์เหมือนกันแต่มนุษย์จะไม่มีวันเกิดอีกเพราะสิ้นสุดลงบนโลกนี้เท่านั้น ส่วนทัศนะทางพระพุทธศาสนาเถรวาทมองว่าการตายเป็นเรื่องสัจธรรมของชีวิตโดยแสดงแนวคิดการตายเอาไว้ เช่น องค์ประกอบของการตาย ประเภทของการตาย และสาเหตุของการตายตลอดถึงคุณและโทษของการตาย การตายแม้จะมีความหมายในเชิงลบ แต่พระพุทธศาสนามีได้มองในเชิงลบ กลับนำมาเป็นกำลังใจในการสร้างสิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นในจิตใจ พระพุทธเจ้าทรงนำสิ่งที่ปรากฏอยู่ในชีวิตจริงมาเป็นอุปการณ์ในการสอน ทรงนำเอามาเป็นเครื่องเตือนสติไม่ให้ประมาทหมัวเมาในวัยในชีวิต ให้เร่งรีบขวนขวายทำคุณงามความดี และปฏิบัติธรรมบำเพ็ญเพียรให้บรรลุผลต่อไป ส่วนพิธีกรรมการจัดงานศพที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธานุสสาเถรวาทนั้น จะเห็นได้ว่าในสมัยพุทธกาลจะจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายเฉพาะบุคคลสำคัญ เช่น พระพุทธเจ้า พระพุทธบิดา และพระพุทธสาวกบางรูป ส่วนบุคคลทั่วไปไม่ปรากฏว่ามี

พิธีกรรมด้านนี้ แต่มีการจัดการเกี่ยวกับศพอย่างเรียบง่ายโดยการเผา การฝัง การทิ้งศพให้เป็นอาหารของสัตว์ การนำศพลอยแม่น้ำ และการจัดการเกี่ยวกับศพก็จะทำทันทีหลังจากที่ตายแล้ว

ผลจากการศึกษาพิธีกรรมการจัดงานฌาปนกิจศพในชุมชนตำบลเทพรักษา พบว่า ชุมชนตำบลเทพรักษา อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ และเพื่อศึกษาวิเคราะห์คตินิยมที่ปรากฏอยู่ในพิธีกรรมการจัดงานฌาปนกิจศพของชุมชนตำบลเทพรักษา อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ เป็นชุมชนชาวเขมร ประกอบด้วยชุมชน ๑๓ หมู่บ้าน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน สัปเหร่อ มรรคนายก หรือผู้นำชุมชน หมู่บ้านละ ๒ คน รวม ๒๖ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์คตินิยมจากพิธีกรรมการจัดงานฌาปนกิจศพในชุมชนตำบลเทพรักษา พบว่า พิธีกรรมการจัดงานฌาปนกิจศพนั้นมีพิธีกรรมมากมาย แต่ไม่ใช่เป็นเรื่องความไร้สาระงมงาย เป็นเหตุให้เสียเวลาและเสียทรัพย์หาประโยชน์อันใดมิได้ เหมือนบางคนสงสัยและเข้าใจกัน แต่ความจริงแล้วพิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านั้นล้วนมีคุณค่าทางจิตใจ ซึ่งคนสมัยก่อนมีความซาบซึ้งลึกลับเป็นนักปราชญ์ ได้นำหลักธรรมทางศาสนามาผูกเอาไว้เป็นคตินิยม เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้นำไปคิดพิจารณาหาหนทางในการปฏิบัติ ที่สอดคล้องกับความจริงของชีวิตในแง่ของสัจธรรม ประหนึ่งทำของที่ไม่มีค่าให้มีค่า หรือทำของมีค่าน้อยให้มีคุณค่ามาก พิธีกรรมการจัดงานฌาปนกิจศพนั้นมีขั้นตอนพิธีกรรมหลายอย่าง ซึ่งมีคตินิยมสอดแทรกเอาไว้ในพิธีกรรมเหล่านั้นมากมาย ซึ่งคตินิยมที่ปรากฏในพิธีกรรมการจัดงานฌาปนกิจศพของชุมชนตำบลเทพรักษา เช่น คตินิยมข้อปฏิบัติเมื่อมีคนป่วยใกล้ตาย คตินิยมที่ปรากฏในพิธีกรรมการปฏิบัติต่อศพ คตินิยมที่ปรากฏในพิธีกรรมการปฏิบัติในการสวดศพ คตินิยมที่ปรากฏในพิธีกรรมการบวชนาคและนำศพไปสู่ฌาปนสถาน คตินิยมที่ปรากฏในการเผาศพ คตินิยมที่ปรากฏในพิธีกรรมการเก็บอัฐิและทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย ซึ่งในแต่ละอย่างนั้นก็มียุคคตินิยมสอดแทรกอยู่สำหรับเป็นหลักปฏิบัติพัฒนาชีวิตของตนให้รู้ถึงสัจธรรมของชีวิตอย่างแท้จริงต่อไป

ABSTRACT

The objectives of this thesis were 1) to study cremation ceremony appeared in Tipitaka of Theravada Buddhism 2) to study cremation ceremony in the community of Thepraksa Sub-district, Sangkha District, Surin Province 3) to analytically study Buddhist morale appeared in cremation ceremony in the community of Thepraksa Sub-district, Sangkha District, Surin Province.

The result of the study of cremation ceremony appeared in Tipitaka of Theravada Buddhism was found that death meant the process of ending life, the end of breathing, and the end of life activities of which everyone had to face with. It could be said that no one on this earth would not die. Therefore; there were various philosophers, religious savants, and academics had tried to search the truth about death. Hence, there were plenty of views on death for example; one viewed that death was only the physical phenomenon of the ending of human beings but the spirit had to go on because the spirit was immortal; the other viewed that death was not only the physical phenomenon of ending of human beings but also the end of spirit. In the view of Theravada Buddhism, death was the real truth and explained in various aspects such as component of death, type of death, cause of death, and pros and cons of death. Buddhism did not view death in negative way but viewed it as the good will to build wholesome thing in mind. The Buddha used the various phenomena of lives as instruments in teaching, warning of not to neglect in age, hastening to do good things, and practicing diligence to attain the higher fulfillment. In terms of cremation ceremony appeared in the scripture of Theravada Buddhism, it was found that the cremation ceremony would be arranged only for the important persons like the Buddha, the Buddha's father, and some of the Buddha's followers. For the general persons, their dead bodies would be immediately buried, discarded as animals' food, and floated in rivers.

The result of study of cremation ceremony in the community of Thepraksa Sub-district, Sangkha District, Surin Province was found that they were the communities of Khmer comprising thirteen villages. The sampling selection were twenty six samples including two persons from each village i.e. monks, undertakers,

donors, and community leaders. The instrument used in this research was interview form.

The result of an analytical study Buddhist morale appeared in cremation ceremony in the community of Thepraksa Sub-district, Sangkha District, Surin Province was found that there were various ceremonies but they were not nonsensical. There were plenty of values on mind. The former sages presented religious principles of Dhamma as the morale for younger generation to realize and practice. There was amount of morale appeared in cremation ceremony like morale of the practice for the dying person, the treatment to the dead body, the chanting for the dead body, the ordination for the dead body, the bringing the dead body to cremation place, the cremation process, the collection of the body ashes, and making merit for dedication to the dead body. Each of the mentioned morale was set as the practical code to develop the living persons to realize the truth of life.

๑. บทนำ

ในสมัยพุทธกาลจะพบว่าเมื่อมีการตายเกิดขึ้นก็จะมีจัดการศพอยู่หลายวิธี ได้แก่ การนำศพไปทิ้งไว้ที่ป่าช้าให้เป็นอาหารของสัตว์ต่าง ๆ ดังปรากฏในพุทธดำรัสว่า “สัตว์ย่อมเกิดและตายบ่อย ๆ บุคคลทั้งหลาย ย่อมนำซากศพไปป่าช้าบ่อย ๆ”^๑ “ภิกษุเห็นซากศพอันเขาทิ้งไว้ในป่าช้า ซึ่งตายแล้ว ๑ วัน ตาย แล้ว ๒ วัน หรือตายแล้ว ๓ วัน เป็นศพ ขึ้นอืด ศพเขียวคล้ำ ศพมีน้ำเหลือง เยิ้ม ...”^๒ เช่น กรณีที่นางกิสาคโคตมิได้ฟังพระพุทธรดำรัสเตือนสติแล้วทิ้งศพลูกชายไว้ในป่า^๓ การนำศพขึ้นเชิงตะกองเพื่อเผาให้เป็นเถาถ่าน กรณีนี้จะพบบ่อย เช่น กรณีของการจัดการพระบรมสรีระของพระพุทธองค์^๔ หรือที่ปรากฏในเรื่องนางปฏาจาราที่มีการเผาศพบิดามารดาและพี่ชายที่ฝนตกใหญ่ลมพัดจัดทำให้บ้านเรือนพังทลาย^๕ หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง เช่น กรณีที่พระพุทธเจ้ารับสั่งให้จัดการเผาศพ (สรีระ) ของพระปุตติคตติสสเถระซึ่งได้บรรลุเป็นพระอรหันต์แล้วนิพพาน^๖ การฝังศพไว้

ในป่าช้า กรณีนี้ได้แก่กรณีที่นางวิสาขาให้ทำการฝังศพของกุมาริกาหลานสาวที่เสียชีวิตแล้ว^๗ และการนำศพไปลอยที่แม่น้ำคงคา^๘

สำหรับจังหวัดสุรินทร์นั้นถือว่าเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีประชากรโดยมากนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท เมื่อกล่าวถึงการปฏิบัติตามความเชื่อที่มีต่อพระพุทธศาสนาถึงแม้ว่าจังหวัดสุรินทร์จะมีประชากรหลากหลายเผ่าพันธุ์ ได้แก่ ลาว ส่วย และเขมร แต่ความหลากหลายดังกล่าวต่างก็มีความเชื่อที่มีพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นพื้นฐาน เช่น พิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิตมีการเกิดและการตายนั้นก็ถือว่าเป็นพิธีกรรมที่มีการปฏิบัติตามกรอบความเชื่อของพระพุทธศาสนาเถรวาท

พิธีกรรมการฌาปนกิจศพของประชาชนในตำบลเทพรักษา อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์นั้นมีขั้นตอนการปฏิบัติต่อกันตายในพิธีกรรมการฌาปนกิจศพที่มี อัตลักษณ์เฉพาะ เช่น พิธีกรรมการฌาปนกิจศพ โดยขั้นตอนแรกเมื่อตายแล้วก็มีขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมหลายอย่าง เช่น การมัดตราสัง(มัดสามเปราะ) การแต่งตัวให้ศพ รวมถึงพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพิธีกรรมการ

^๑ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๙๘/๒๘๖.

^๒ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๑๒/๑๐๗, ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๕๔/๑๙๙

^๓ พ.ร.อ. (ไทย) ๒/๔๐/๕๑๘.

^๔ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๓๐,๒๓๓-๒๓๕/๑๗๓,๑๗๕-๑๗๖.

^๕ พ.ร.อ. (ไทย) ๑/๔๑/๕๑๒-๕๑๓.

^๖ พ.ร.อ. (บาลี) ๑/๔๔/๒๔๑.

^๗ พ.ร.อ. (ไทย) ๒/๔๐/๒๑๑.

^๘ จีระภา นมะตย์, “ประเพณีพระศพของเจ้านายสมัยรัตนโกสินทร์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (คณะโบราณคดี : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๓), หน้า ๒๓.

ฌาปนกิจศพ เช่น การเป็นเจ้าภาพในการสวดพระอภิธรรม การจุสพ เป็นต้น ซึ่งขั้นตอนในพิธีกรรมดังกล่าวนี้ผู้วิจัยเห็นว่ามียายละเอียดเกี่ยวกับคติธรรมหรือปรีชาธรรมแฝงอยู่ มาก เช่น การมุ่งให้ผู้ที่มีชีวิตอยู่เข้าใจถึงหลักสัจธรรมของชีวิต คือความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา มองเห็นว่าสังขารร่างกายนี้ย่อมเป็นไป ตาม หลักธรรม คำสอน ของ พระพุทธศาสนาเถรวาท

ดังนั้น ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญในฐานะที่เป็นพระสงฆ์มีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาคติธรรมจากพิธีกรรมงานฌาปนกิจศพ: ชุมชนตำบลเทพรักษา อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์” เพื่อให้ทราบถึงพิธีกรรมการฌาปนกิจศพในพระพุทธศาสนาเถรวาท คติธรรม พิธีกรรม ฌาปนกิจศพในชุมชนตำบลเทพรักษา และข้อเสนอแนะ คติธรรม พิธีกรรมการฌาปนกิจศพของชุมชน รวมทั้งแนวทางแห่งการปฏิบัติของตำบลเทพรักษา ทั้งนี้ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการดำเนินการวิจัยครั้งนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ใดต่อการศึกษาในโอกาสต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาพิธีกรรมการจัดงานฌาปนกิจศพที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกของพุทธศาสนาเถรวาท

๒.๒ เพื่อศึกษาพิธีกรรมการจัดงานฌาปนกิจศพในชุมชนตำบลเทพรักษา อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์คติธรรมที่ปรากฏอยู่ในพิธีกรรมงานฌาปนกิจศพของชุมชน ตำบลเทพรักษา อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชาชนชาว เขมร จำนวน ๑๓ หมู่บ้าน ในชุมชนตำบลเทพรักษา อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสงฆ์ปราชญ์ชาวบ้าน สัปเหร่อ มรรคนายก หรือผู้นำชุมชน หมู่บ้านละ ๒ คน รวม ๒๖ คน^๙

๓.๒ กรอบแนวคิดการวิจัย

ศึกษาแนวคิดการตายและพิธีกรรมการจัดงานฌาปนกิจศพที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกพุทธศาสนาเถรวาท ศึกษาพิธีกรรมการจัดงานฌาปนกิจศพของชุมชนตำบลเทพรักษา อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ศึกษาวิเคราะห์คติธรรมที่ปรากฏอยู่ในพิธีกรรมงานศพของชุมชนตำบลเทพรักษา อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคติธรรมจากพิธีกรรมงานฌาปนกิจศพของชุมชนตำบลเทพรักษา อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ คือแบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น ๓ ประเด็น ดังนี้

^๙ สำนักงานกองเลขฯ เจ้าคณะอำเภอมืองสุรินทร์. “เอกสารสำรวจประชากรวัด”.

๑) คำถามเกี่ยวกับข้อปฏิบัติในพิธีกรรม
ฌาปนกิจศพของชุมชนตำบลเทพรักษา

๒) คำถามเกี่ยวกับความเชื่อใน
พิธีกรรมฌาปนกิจศพของชุมชนตำบลเทพ
รักษา

๓) คำถามเกี่ยวกับคตินิยมในพิธีกรรม
ฌาปนกิจศพของชุมชนตำบลเทพรักษา

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

๑) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In dept Interviews) โดยการสัมภาษณ์พระสงฆ์เถระ
ปราชญ์ชาวบ้าน ประชาชน สัปเหร่อ
มรรคนายก และผู้นำในชุมชนตำบลเทพรักษา
อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

๒) การสังเกต (Observe) เป็นการ
เข้าร่วมสังเกตการณ์ในพิธีกรรมการจัดงาน
ฌาปนกิจศพของชุมชนตำบลเทพรักษา
อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ แล้วบันทึก
ขั้นตอนในการจัดพิธีกรรมฌาปนกิจศพนั้นโดย
ละเอียด

เมื่อผ่านกระบวนการขั้นรวบรวมข้อมูล
ทุกส่วนแล้ว ผู้วิจัยจะได้ทำการวิจัย ดังนี้

(๑) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารทั้งปฐม
ภูมิ ทุตติภูมิ และตำราที่เกี่ยวข้องในประเด็นที่
จะทำการศึกษา รวมถึงการเก็บรวบรวมข้อมูล
ภาคสนาม

(๒) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา
เอกสารและจากการศึกษาคติธรรมจากพิธี
กรรมการจัดงานฌาปนกิจศพ : ของชุมชน
ตำบลเทพรักษา อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์
มาวิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ

(๓) เขียนรายงานการวิจัย สรุปผล
และนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการวิจัย

๔. ผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาแนวคิดการตายและ
พิธีกรรมการจัดงานฌาปนกิจศพที่ปรากฏใน
คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ความ
ตาย คือ กระบวนการจบของชีวิต หมายถึง
การสิ้นใจ, การสิ้นสภาพของการมีชีวิต ซึ่งทุก
คนจะต้องประสบอย่างแน่นอน จนกล่าวได้ว่า
“ไม่มีใครในโลกที่ไม่ตาย” นอกเสียจากผู้ที่ไม่
เกิดเท่านั้นที่ไม่ตาย ด้วยเหตุนี้จึงมีนักปรัชญา
นักการศาสนา นักวิชาการ หลายคน
พยายามที่จะค้นหาทดลองเพื่อพิสูจน์ความ
จริงในเรื่องการตาย ดังนั้นทัศนะต่อการตาย
จึงมีความแตกต่างกัน นักปรัชญามีทัศนะเชื่อ
ว่าการตายเป็นปรากฏการณ์ของชีวิตมนุษย์
ทางร่างกายเท่านั้น เมื่อมนุษย์ตายแล้วกายก็
จะดับสูญไปกลายเป็นธาตุดิน แต่วิญญาณที่
อาศัยอยู่ในร่างกายยังต้องดำเนินต่อไป ตาม
ภาวะของวิญญาณ วิญญาณเป็นอมตะไม่มีวัน
ตาย แต่อีกทัศนะหนึ่งของนักปรัชญา มองว่า
ความตายก็เป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งของ
ชีวิตมนุษย์เหมือนกันแต่มนุษย์จะไม่มีวันเกิด
อีกเพราะสิ้นสุดลงบนโลกนี้เท่านั้น ส่วน
ทัศนะทางพุทธศาสนาเถรวาทมองว่าการตาย
เป็นเรื่องสัจธรรมของชีวิตโดยแสดงแนวคิด
การตายเอาไว้ เช่น องค์ประกอบของการ
ตาย ประเภทของการตาย และสาเหตุของ
การตายตลอดถึงคุณและโทษของการตาย
การตายแม้จะมีความหมายในเชิงลบ แต่

พระพุทธศาสนามีได้มองในเชิงลบ กลับนำมาเป็นกำลังใจในการสร้างสิ่งที่ตั้งมให้เกิดขึ้นในจิตใจ พระพุทธเจ้าทรงนำสิ่งที่ปรากฏอยู่ในชีวิตจริงมาเป็นอุปกรณ์ในการสอน ทรงนำเอามาเป็นเครื่องเตือนสติไม่ให้ประมาทหมัวเมาในวัยในชีวิต ให้เร่งรีบขวนขวายทำคุณงามความดี และปฏิบัติธรรมบำเพ็ญเพียรให้บรรลุผลต่อไป ส่วนพิธีกรรมการจัดงานศพที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น จะเห็นได้ว่าในสมัยพุทธกาลจะจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายเฉพาะบุคคลสำคัญ เช่น พระพุทธเจ้า พระพุทธบิดา และพระพุทธสาวกบางรูป ส่วนบุคคลทั่วไปไม่ปรากฏว่ามีพิธีกรรมด้านนี้ แต่มีการจัดการเกี่ยวกับศพอย่างเรียบง่ายโดยการเผา การฝัง การทิ้งศพให้เป็นอาหารของสัตว์ การนำศพลอยแม่น้ำ และการจัดการเกี่ยวกับศพก็จะทำทันทีหลังจากที่ตายแล้ว

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์คติธรรมจากพิธีกรรมการจัดงานฌาปนกิจศพในชุมชนตำบลเทพรักษา พบว่า พิธีกรรมการจัดงานฌาปนกิจศพนั้นแม้มีพิธีกรรมมากมาย แต่ไม่ใช่เป็นเรื่องความไร้สาระงมงาย เป็นเหตุให้เสียเวลาและเสียทรัพยากรประโยชน์อันใดมิได้เหมือนบางคนสงสัยและเข้าใจกัน แต่ความจริงแล้วพิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านั้นล้วนมีคุณค่าทางจิตใจ ซึ่งคนสมัยก่อนมีความชาญฉลาดเป็นนักปราชญ์ ได้นำหลักธรรมทางศาสนามาผูกเอาไว้เป็นคติธรรม เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้นำไปคิดพิจารณาหาหนทางในการปฏิบัติ ที่สอดคล้องกับความจริงของชีวิตในแง่มุมของ

สังขธรรม ประหนึ่งท่าของที่ไม่มีค่าให้มีค่า หรือท่าของมีคุณค่าน้อยให้มีคุณค่ามาก พิธีกรรมการจัดงานฌาปนกิจศพนั้นมีขั้นตอนพิธีกรรมหลายอย่าง ซึ่งมีคติธรรมสอดแทรกเอาไว้ในพิธีกรรมเหล่านั้นมากมาย ซึ่งคติธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมการจัดงานฌาปนกิจศพของชุมชนตำบลเทพรักษา เช่น คติธรรมข้อปฏิบัติเมื่อมีคนป่วยใกล้ตาย คติธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมการปฏิบัติต่อศพ คติธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมการปฏิบัติในการสวดศพ คติธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมการบวชนาคและนำศพไปสู่ฌาปนสถาน คติธรรมที่ปรากฏในการเผาศพ คติธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมการเก็บอัฐิและทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย ซึ่งในแต่ละอย่างนั้นก็มีความคติธรรมสอดแทรกอยู่สำหรับเป็นหลักปฏิบัติพัฒนาชีวิตของตนให้รู้ถึงสังขธรรมของชีวิตอย่างแท้จริงต่อไป

๕. ข้อเสนอแนะ

๕.๑ ข้อเสนอแนะในการวิจัยเชิงนโยบาย

๑) ผู้นำชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการวัด และผู้นำชุมชนซึ่งมีบทบาทในการจัดกิจกรรมชุมชน ควรนำไปเป็นคู่มือการศึกษาในชุมชน เพื่อให้เกิดการปฏิบัติตามหลักศาสนาจารีต ประเพณีกับวิถีชุมชนไปในรูปแบบเดียวกัน

๒) ผู้นำทางศาสนา ควรมีนโยบายชัดเจนเป็นเสาหลัก โดยปฏิรูปพิธีกรรมกับ

หลักศาสนา เพื่อเป็นหลักปฏิบัติเข้ากับวิถีชุมชนปัจจุบัน ผู้นำทางศาสนาอ่อนแอลง พิธีกรรมทางศาสนายกให้เป็นหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการวัดกำหนดงานเอง ทั้งผิดทั้งถูก ควรร่วมมือกันจัดระเบียบพิธีกรรมนำมาปฏิบัติให้ถูกต้องและตรงกัน

๓) การปรับปรุงกิจกรรมด้านต่าง ๆ ต้องสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนในการจัดงาน สอดคล้องกับพิธีกรรมทางศาสนาและจารีตประเพณีท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน และเศรษฐกิจครอบครัวโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง และเลี้ยงกินกันพอประมาณ

๔) บทบาทของผู้นำทางพิธีกรรม โดยเฉพาะผู้อาวุโสและพระสงฆ์ควรเข้ามามีบทบาทการกำหนดทิศทางการจัดงานทุกขั้นตอนให้เหมาะสมกับประเพณีไทย ให้พิธีกรรมทางศาสนาเป็นหลัก เวลาประกอบพิธีคนที่อยู่ในงานควรให้ความร่วมมือแสดงความเคารพหยุดกิจกรรมอื่น ๆ ไว้ก่อน เมื่อเสร็จกิจกรรมทางศาสนาแล้วค่อยดำเนินกิจกรรมอื่นต่อไป

๕) ผู้นำทางพิธีกรรมควรพัฒนาตนเองให้ทันสมัยต่อความเปลี่ยนแปลงทาง

สังคมและความคิดของคนรุ่นใหม่ เช่น การสวด การเทศน์ต้องกำหนดเวลา จัดลำดับการเทศน์ การสอนโดยยึดผู้ฟังเป็นศูนย์กลาง สร้างแรงจูงใจนำองค์ความรู้ใหม่ ๆ ฟังง่าย ๆ เข้าใจถูกต้อง ไม่ควรยึดอาณิสย์เป็นหลักแต่ยกขึ้นประกอบได้

๕.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) การศึกษาเปรียบเทียบการทำบุญตามกิจศพของภาคอีสานกับภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย ว่ามีส่วนใดบ้างที่เหมือนกันและต่างกัน ปัจจัยใดบ้างที่เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น

๒) ควรศึกษาเปรียบเทียบการทำบุญตามกิจศพของชุมชนในอดีตกับปัจจุบันว่า มีส่วนใดบ้าง ที่เหมือนกันและแตกต่างกัน และมีเหตุปัจจัยอะไรที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น

๓) การศึกษานี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี อาจมีความคิดที่ต่างไปจากชุมชนอื่น จึงควรมีการศึกษากรณีชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง ว่ามีประเพณีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอย่างไร

บรรณานุกรม

จิระภา นະมาตย์, “ประเพณีพระศพของเจ้านายสมัยรัตนโกสินทร์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา

บัณฑิต (คณะโบราณคดี : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๓), หน้า ๒๓.

สำนักงานกองเลขาฯ เจ้าคณะอำเภอเมืองสุรินทร์. “เอกสารสำรวจประชากรวัด”. ๒๕๕๒.